

Zpráva ze zahraniční služební cesty

Jméno a příjmení účastníka cesty	Ing. Petra Vávrová, PhD., Jana Dřevíková, BcA.	
Pracoviště – dle organizační struktury	OOKF 1.4.	
Pracoviště – zařazení	Vedoucí Odboru ochrany knihovních fondů, 1.4. a Vedoucí Restaurátorského oddělení, 1.4.2	
Důvod cesty	Studijní cesta – diskuze ohledně přípravy projektu Google	
Místo – město	Vídeň	
Místo – země	Rakousko	
Datum (od-do)	3.-5. dubna 2011	
Podrobný časový harmonogram	3.4.2011 cesta vlakem do Vídně 4.4.2011 Návštěva Národní knihovny ve Vídni (Österreichische Nationalbibliothek) a jednání s paní Christou Hofmann a s dalšími kolegy ohledně akce digitalizace Google 5.4.2011 dopoledne návštěva prodejny s restaurátorskými a výtvarnými potřebami a potom odjezd do Prahy (P. Vávrová do Brna na workshop)	
Spolucestující z NK	Jana Dřevíková, BcA., Ing. Petra Vávrová, Ph.D	
Finanční zajištění	Institucionální výzkum NK ČR	
Cíle cesty	Studijní cesta, navázání kontaktů a diskuze o detailech projektu „Digitalizace pro společnost Google“	
Plnění cílů cesty (konkrétně)	Proběhla detailní diskuze o projektu „Digitalizace pro společnost Google“ a dověděly jsme se velmi cenné poznatky pro zahájení přípravy knih pro odvoz a restaurátorských opravách, celkově o jejich systému.	
Program a další podrobnější informace	3.4.2011 cesta vlakem do Vídně 4.4.2011 Návštěva Národní knihovny ve Vídni (Österreichische Nationalbibliothek) 5.4.2011 dopoledne návštěva prodejny s restaurátorskými a výtvarnými potřebami a potom odjezd do Prahy (P. Vávrová do Brna na workshop) Pozn.: podrobnější informace viz. níže zpráva o cestě.	
Přivezené materiály		
Datum předložení zprávy	6.4.2011	
Podpis předkladatele zprávy		
Podpis nadřízeného	Datum:	Podpis:
Vloženo na Intranet	Datum:	Podpis:
Přijato v mezinárodním oddělení	Datum:	Podpis:

Podrobnější zpráva:

Zpráva je pracovníkem do mezinárodního oddělení předložena nejpozději při vyúčtování cesty do 2 týdnů po jejím ukončení. Bez cestovní zprávy nebude provedeno vyúčtování. Při výjezdu více pracovníků na tutéž služební cestu s týmž programem lze odevzdat společnou cestovní zprávu.

Návštěva Národní knihovny ve Vídni (Österreichische Nationalbibliothek) ve dnech 3.-5. dubna 2011

Kontaktní osoby:

Mag. Christa Hofmann (Leiterin des Institut für Restaurierung)

Mag. Jeanna Nikolov-Ramirez Gaviria (Assistant für Google Project)

Mag. Mirjam Bazan Castaneda (Conservator involved for Google Project)

Místo jednání a návštěvy:

Národní knihovna ve Vídni (Österreichische Nationalbibliothek)

Institute for Conservation

Josefsplatz 1

1015 Wien

Úvod

V Národní knihovně ve Vídni (dále ÖNB) připravují k digitalizaci ve firmě Google v Mnichově zhruba 1,2 milionů knihovních jednotek z různých sbírek, datovaných od 15. století. Na začátku projektu probíhala bohatá diskuze uvnitř ÖNB o celém procesu, a zároveň byl proces diskutován se zástupci Google do velkých detailů. Nejprve proběhli 2 schůzky a potom prezentace a workshop ze strany Google.

Institut restaurování

V Restaurátorském oddělení (Institutu restaurování) pracuje 8 restaurátorů knih (polovina na celý úvazek, polovina na poloviční úvazek) + 4 restaurátoři papíru + vedoucí Mag. Christa Hofmann + 5 knihařů, kteří pracují na jiném pracovišti. Před odesláním knih do Mnichova pošle správce sbírky seznam knih, v Mnichově si ověří, zda je již dokument digitalizován z jiné knihovny.

Na procesu restaurování a přípravy pro digitalizaci pracuje 5 externistů, studentů, kteří jsou najati na vyndávání knih ze sbírky na základě restaurátorského průzkumu, provádějí čištění knih a balení. Jinak na přípravě a restaurování knih na digitalizaci pracují stálí zaměstnanci restaurátorského oddělení ÖNB (mají vyhrazenou část pracovní doby pouze na projekt Google – dohoda ředitele knihovny s ministerstvem) + 2 studenti restaurování najati na 8 hodin týdně – Po, Út 4 hodiny ráno. 2 experti kontrolují proces na závěr před odjezdem a popisují. 4 lidé lepí čárové kódy.

Informace o podmínkách digitalizace

Prostory ve firmě Google určené pro digitalizaci jsou klimatizovány (podmínky nám upřesní až na místě při návštěvě nebo na workshupu) a jsou zde vyhovující podmínky pro práci s knihovními sbírkami. Také vůz, ve kterém se bude část fondu vždy převážet, je klimatizovaný. Google umožňuje návštěvu a kontrolu celého procesu na místě (Ch. Hofmann byla kontrolovat proces již 2x, jednou upozornila na nevhodnou – drsnou manipulaci s knihou – toto bylo upraveno). Odpovídají na otázky týkající se klimatických podmínek – teplota, relativní vlhkost vzduchu, světelné podmínky apod. V první fázi poslali z ÖNB 80 knih na zkoušku – testovací, protokolovaná sada (condition report), měli změřeny

Zpráva je pracovníkem do mezinárodního oddělení předložena nejpozději při vyúčtování cesty do 2 týdnů po jejím ukončení. Bez cestovní zprávy nebude provedeno vyúčtování. Při výjezdu více pracovníků na tutéž služební cestu s týmž programem lze odevzdat společnou cestovní zprávu.

vlastnosti a zdokumentovaný stav před odjezdem a porovnávali stav po návratu z digitalizace – získali dobré výsledky, byli spokojeni.

Diskuze o projektu „digitalizace Google“ v depozitářích ÖNB.

Přípravy pro digitalizaci v ÖNB – postupy, zkušenosti

V první fázi probíhal průzkum fondů (déle než 8 měsíců) restaurátory, rozdělili knihy podle stavu a formátu do 3 kategorií. Google je háklivý na knihy poškozené plísněmi a nečištěné. Stěžovali si na to již u jedné knihovny a vraceli takové knihy zpět. Pokud není digit. záznam kompletní, skenuje se celá kniha znovu. Knihy ze 16. století se skenují 2x, vždy ale od začátku ne jedna strana dvakrát. Skenování probíhá tak, že je knihou listováno vždy jedním pracovníkem Google, který má na palci a ukazovák pravé ruky plastové nástavce. Je dobré požádat o dostatečné množství vozíků od Google, na které se budou knihy nakládat a připravovat dopředu (není vhodné knihy vracet zpět do regálů). V ÖNB se Google dostane pouze výtahem do předsíňky, kde nakládají naplněné vozíky. Doporučují míchat tenké knihy s tlustými do jedné várky, z důvodu zajištění nějakého průměrného počtu knih v dávce.

Celý proces restaurování a přípravy pro digitalizaci probíhá takto: 5 externistů, studentů je najato na vyndávání knih ze sbírky na základě restaurátorského průzkumu, provádějí čištění knih a balení. Po skenování v Mnichově musí vrátit Google knihy v původních obalech. Google si přeje, aby byly čarové kódy lepeny nahoru zadní strany (v ÖNB používají samolepky, lepili je dolů, nyní lepí na žádost Googlu nahoru). Pokud se jedná o konvolut, lepí na všechny knihy v rámci jedné vazby (klidně i 20 samolepek na jednu knihu).

V první várce měli kompletní fotodokumentaci a formuláře ke všem knihám, nyní nejméně každá 10 (Google o tom neví!!!!, že si stav po vrácení takto kontrolují). Důležité: ze strany restaurátorů probíhá důkladný průzkum, nejdřív neprováděli tak podrobný, poté jim byly některé knihy vráceny s ohledem na špatný stav knih – velké trhliny, plísně, špína...).

Zpráva je pracovníkem do mezinárodního oddělení předložena nejpozději při vyúčtování cesty do 2 týdnů po jejím ukončení. Bez cestovní zprávy nebude provedeno vyúčtování. Při výjezdu více pracovníků na tutéž služební cestu s týmž programem lze odevzdat společnou cestovní zprávu.

Pohled do depozitáře s různými formáty knih a pojízdné pracoviště restaurátorů pro ambulantní opravy v depozitářích.

Transport knih - způsob

Transport knih probíhá ve speciálních vozících dodaných Googlem, jsou oboustranné a mají speciální popruhy na fixaci knih. Ještě těsně před transportem se volné prostory na policích vozíky vykládají fixačními deskami, hmotou. Vozíky mají přesné označení a je na nich i označení dávky. Google nedodává obaly ani knihy jinak neopatruje ochrannými obaly (i z důvodu prostorového). Pokud má už kniha ochranný obal, kniha je transportována v tomto obalu, při digitalizaci vyjmuta z obalu a opět do obalu vrácena.

Dělení knih do kategorií

V ÖNB si vymysleli systém označování různého typu poškození a stavu knih pomocí různě barevných papírů, vkládaných do knih. Už při vstupu do depozitáře je patrné, kolika knih se bude týkat určitý typ zásahu a naopak kolik knih není možné digitalizovat.

Restaurátoři rozdělují knihy podle poškození do těchto 3 kategorií:

1. KATEGORIE (KNIHY, KTERÉ JSOU VYJMUTY Z PROJEKTU GOOGLE), jsou označeny červeným papírkem

Zatím to vypadá, že by to bylo asi 1% ze všech knih??

Barevné rozlišení různých typů knih pro digitalizaci.

- Noviny, které jsou digitalizovány v jiném projektu.
- Knihy, které nevyhovují svojí **velikostí, výškou, tloušťkou** nebo se **nedají bezpečně otevřít** (s nedostatečným úhlem otevření)

NEVYHOVUJÍCÍ FORMÁTY: malé formáty knih od výšky 5 cm, od výšky 45,7 cm a od šířky 31,75 cm a tloušťky 12,7 cm nemůžou být skenovány,

Firma Google dodá šablonu pro výběr knih

(Knihy, které se nedají lehce otevřít / kontrolují stojanem s úhlem 120°)

- Knihy, které mají **skládané přílohy, mapy – ty nerozkládají, nedigitalizují.**
- **Knihy, které jsou velice poškozené**, které by musely projít časově náročným restaurováním –

PŘÍKLADY:

- Pokud jsou velké ztráty na knižní vazbě (potahový materiál, desky vazby) a kniha proto není stabilní.

Zpráva je pracovníkem do mezinárodního oddělení předložena nejpozději při vyúčtování cesty do 2 týdnů po jejím ukončení. Bez cestovní zprávy nebude provedeno vyúčtování. Při výjezdu více pracovníků na tutéž služební cestu s týmž programem lze odevzdat společnou cestovní zprávu.

- Knižní blok je na mnoha místech zlomený, zborcený, není kompaktní s knižní vazbou, šití je silně poškozené.
- V bloku je mnoho uvolněných listů (akceptují do 3 volných listů), papír je silně poškozený, má mnoho trhlin – není možné konzervovat lokálním doplněním / konsolidací listů.
- Papír knižního bloku je velmi poškozený, křehký, zplstnatěný např. zvýšenou přítomností vlhkosti v průběhu celého knižního bloku (**důležité především v dolní části listu s ohledem na manipulaci při skenování, GOOGLE nemá rád a vrací**)
- Knižní blok vykazuje mikrobiologické poškození – PLÍSNĚ, objevuje se v průběhu celého bloku (**GOOGLE JE NA TOTO POŠKOZENÍ VELICE HÁKLIVÝ – vrací knihy zpět, nechce si kontaminovat prostředí, ve kterém digitalizuje**)

2. KATEGORIE (KNIHY, KTERÉ MOHOU BÝT DIGITALIZOVÁNY BEZ KONZERVOVÁNÍ, NEBO S AMBULANTNÍMI OPRAVAMI – předpokládaná doba opravy 10-15 min.), jsou označeny žlutým papírkem

Většina fondu...

- Knihy **bez poškození**
- Knihy s **malým poškozením**, které je možné bezpečně skenovat, manipulovat s nimi a transportovat je (tak, aby nedošlo k žádným ztrátám, nebo k prohloubení poškození) – PŘÍKLADY:
 - Papír v knižním bloku má zohýbané rohy a jiné drobné deformace (zřasení, zvrásnění papíru).
 - V knižním bloku je uvolněno pár listů (složek), ale stále jsou dostatečně spojeny šitím/slepením s knižním blokem (nemohou vypadnout při skenování).
 - V knižním bloku jsou drobné nedostatky a /nebo trhliny papíru, které nezabraňují listování v bloku, je přesto možné bezpečně listovat v bloku.
- Knihy s **drobným poškozením vazby a knižního bloku**, které může být vyřešeno dočasným řešením, **stabilizováním stavu** (např. **bavlněnou tkanicí a stahovacími proužky - kód** – pro zpevnění knižní vazby, pro fixaci odchlupujících částí knižní vazby, které není možné ambulantně opravit např. u pergamenových vazeb; adjustace knižních desek, které nejsou dostatečně pevné, pomocí **konzervační obálky archivní kvality**), obálka archivní kvality bude označena tužkou příslušnou signaturou a dodatečnými informacemi (o fragmentech, poznámkách atd.).

3. KATEGORIE (KNIHY, KTERÉ JSOU PŘED DIGITALIZACÍ PŘEDÁNY DO RESTAUR. ODDĚLENÍ)- jsou označeny oranžovou? barvou

Zatím v NK ve Vídni vybráno 1500 knih na tento typ zásahu.

- Knihy, které jsou **částečně, nebo hodně poškozené** a ochranné opatření restaurátorským zásahem by umožnilo bezpečné skenování a manipulaci s knihami. Bez restaurátorského zásahu by mohlo dojít k prohloubení poškození, nebo ztrátě částí knih v průběhu celého procesu. – PŘÍKLADY:

- Knihy s chybějícím hřbetem, chybějícími částmi potahu, odchlupující se hlavice nebo natrženým kapitálkem.
- Vnější a vnitřní drážka knihy je utržená, natržená, nebo velice slabá, knižní vazba se může brzy úplně oddělit od knižního bloku.
- Knižní blok není stabilní, šití je potrhané, listy/složky jsou uvolněné a v průběhu bloku se nachází mnoho chybějících částí, trhlin.
- Tenké sešity, brožury, které nemají žádnou pevnou vazbu.
- Pergamenové vazby, které nejsou v dobrém stavu.
- Knihy s volnými listy/složkami, které vypadávají z knižního bloku, ale papír není v alarmujícím stavu (maximálně 7 uvolněných listů nebo 3 uvolněné složky na jednu knihu).
- Knihy se silně poškozenými okraji papíru (obzvláště v dolní části knižního bloku – Google jinak nepřijímá ke skenování – otáčení listů probíhá vždy dole, nikoliv podle kvality papíru), pokud je papír křehký a zplstnatělý, četné trhliny na okrajích.
- Knihy s mikrobiologickým poškozením – plísněmi (pokud je pouze lokální - na deskách a na malé části knižního bloku).

V mnoha případech se knihy předají k restaurátorům na restaurování, a přesto je poté vyjmou z digitalizace přímo v Google. Mohou se pak udělat později.

Naopak Google vrací knihy poškozené, které pracovníci při výběru přehlédli nebo špatně vyhodnotili poškození.

Poznatky z prohlídky depozitářů

Pro ambulantní opravy a zásahy přímo v depozitáři používají mobilní vozík přímo v depozitářích, se kterým se pohybují mezi regály. K ambulantním opravám a k restaurování používají tyto materiály: na lepení Methocel 4%, Klucel 1,5%, na čištění Wallmaster, Hollytex, barvené japonské papíry, ...

Pokud je potřeba většího nebo náročnějšího zásahu, převážejí knihy do restaurátorské dílny.

K označení různých typů poškození a zásahů používají stahovací pásky různých barev (bavlněné stužky s plastovými stahovadly), 9 různých barev papíru na rozdělování knih (dodavatel Japico Papíry).

V Praze, dne 6.4. 2011

Petra Vávrová, Jana Dřevíková

Národní knihovna ČR, Praha